

Kritik mot en överförmyndare för bl.a. underlåtenhet att kommunicera ett arvodesyrkande med dödsbo

I ett beslut den 29 november 1999 anförde JO Pennlöv följande.

Anmälan m.m.

AA, för vilken BB varit god man enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken, avled den 5 maj 1998. I beslut den 28 maj 1998 biföll Överförmyndaren i Lidingö stad den gode mannens framställning om arvode för 1998 med 5 600 kr. Dödsboet hade inte beretts tillfälle att yttra sig innan beslutet fattades.

I en anmälan till JO klagade CC, som är son till AA, bl.a. på att överförmyndaren inte givit dödsboet möjlighet att yttra sig över arvodesyrkandena eller besvära sig över arvodesbeslutet. CC anförde bl.a. följande. Överförmyndaren har genom en rad felaktigheter gentemot dödsboet åsamkat detta att medel utgått obehörigen. Överförmyndaren har vidare inte givit boet möjlighet att bevaka sin rätt. Att överförmyndaren sedan även tilldelat den gode mannen ersättningar genom beslut som, som det förstås, inte har delgivits huvudmannen under hans levnad och som av dödsboet uppfattas vida överstiga senare års arbetsinsatser av den gode mannen gör inte saken bättre. Att en statlig myndighet, utan någon som helst fullmakt och utan att meddela dödsboet, kan berättiga en person att gå in på en bank och plocka ut pengar från ett spärrat konto är fullständigt horribelt och åtminstone på gränsen till lagbrott. Vidare har överförmyndaren visat på uppseendeväckande brister vad gäller förvaltningsprocessrättsliga regler. De personer som är nödgade att ha en god man till hjälp måste kunna lita på att en överförmyndare besitter de kunskaper som krävs för att den enskildes rätt skall kunna bevakas.

Utredning

Sedan överförmyndarens akt i ärendet lånats in och granskats remitterades anmälan till överförmyndaren för utredning och yttrande. I remissvaret anförde överförmyndaren DD följande.

CC:s anmälan är uppdelad i två punkter varför jag här nedan yttrar mig över respektive punkt.

1. Utformningen av arvodesbeslutet har en text som har tillämpats såväl när det gäller god man/förvaltare som dödsbo. I det senare fallet har jag ej avsett att utforma

beslutet som en fullmakt och det är ej heller att uppfatta som en fullmakt när det gäller dödsbon. Detta sagt med kännedom om den fasta praxis som tillämpas av bankerna och vilken i praktiken betyder, att endast rena fakturor godkänns av bankerna för betalning innan bouppteckning är inregistrerad. Alla övriga krav på boet till exempel arvodesbeslut har fått anstå antingen till dess bouppteckningen blivit inregistrerad eller arvodeskravet godkänts av dödsbodelägarna alternativt en boutredningsman.

Vad som i det aktuella fallet har hänt, är att gode mannen utan dödsbodelägarnas medgivande och innan bouppteckningen blivit registrerad i bank utverkat betalning. Rent spontant anser jag att banken förfarit felaktigt i detta fall – förutsatt att gode mannen upplyst om huvudmannens bortgång.

Eftersom det tydligen lyckats för en god man att få betalt från ett dödsbos konto har jag numera i min verksamhet kompletterat arvodesbeslut med en mening av följande lydelse ”Har huvudmannen avlidit krävs dödsboets tillstånd för uttag av arvodet”.

Denna nya utformning av arvodesbeslutet borde nu förhindra ett upprepanande av vad som har hänt i det aktuella ärendet.

Såvitt det är mig bekant förekommer icke den av mig framtagna formuleringen hos landets överförmyndare.

2. CC har vidare påtalat att arvodesbeslutet inte delgivits dödsboet. Det är riktigt att dödsboet icke delgivits arvodesbeslutet. Bakgrunden härtill är att jag har förutsatt, att gode mannen skulle förete arvodesbeslutet för dödsboet för att överhuvudtaget få betalt. I det läget skulle dödsboet kunna läsa sig till en möjlighet att överklaga arvodesbeslutet. Att ett dödsbo är att jämställa med begreppet ”enskild” enligt förvaltningslagen har jag utgått ifrån. Såvitt jag vet är emellertid den frågan ej prövad i praxis.

I CC:s anmälan framhålles det att dödsboet träffas av beslutet och att ”medel utgått obehörigen”. Det anföres vidare att boet inte givits möjlighet att ”bevaka sin rätt”.

Såsom det torde vara bekant, är det ingalunda lätt att rekrytera lämpliga personer till uppdrag som gode män och förvaltare. Icke sällan anser gode män/förvaltare sig inte ha rönt erkänsla och uppskattning för utfört arbete. De upplever även överförmyndarens granskning av arvoden som ett ingrepp och ifrågasättande av deras arbetsinsatser.

Mot bakgrund av det sagda, ter det sig främmande att i normalfall kommunicera ett arvodesbeslut med ett dödsbo. Består dödsboet ej av bröstarvingar utan i stället av ett stort antal släktingar på den bortgångnes sida liksom på dennes avlidne makes sida blir en delgivning synnerligen komplicerad. Skall alla släktingar delgivas eller endast en på varje släktgren? Om kravet på kommunikation även i en situation av angivet slag skall genomföras, torde av praktiska skäl ett arvodesbeslut inte kunna kommuniceras förrän bouppteckning är inregistrerad och ett eventuellt testamente vunnit laga kraft/godkännande av arvingar.

Syftet med en delgivning är att bereda den som drabbas av beslutet en möjlighet att besvara sig. För att veta vem som drabbas torde i dessa sammanhang en delgivning anstå tills ett arvskifte föreligger. Det kan då visa sig, att det inte är dödsboet som drabbas utan t ex en universell testamentstagare varför det får bli den som skall delgivas arvodesbeslutet. Detta i sin tur kan betyda att gode mannen får vänta på sitt arvode tills årslånga boutredningar eller arvstvister fått sin lösning.

Med det anförda vill jag visa, att en delgivning av ett arvodesbeslut, vari ett normalarvode blir tillerkänt gode mannen ej ligger i gode mannens intresse och ej heller automatiskt kan anses drabba ett dödsbo. När god man/förvaltare yrkar arvoden utöver normalbeloppen på 5, 10, 15 eller 20 % så kommuniceras arvodesyrkandet med huvudmannen om han eller hon kan anses vara i stånd att yttra sig. Om huvudmannen ej kan förväntas kunna yttra sig har jag för min del förordnat en särskild god man enligt 11 kap 2 § föräldrabalken. Däremot kan det ej anses vara rimligt, att förordna ytterligare en god man som i sin tur skall granska den andre gode mannens arvodesyrkande. Det sagda visar att någonstans måste en gräns sättas för processen med delgivning av arvodesyrkanden med huvudmannen eller dennes företrädare.

Det torde inte sakna sitt intresse att i detta sammanhang få påpeka, att Stockholms överförmyndarnämnd icke i så kallade normalfall kommunicerar ett fattat arvodesbeslut med huvudman eller dödsbo. Av en debatt förd i medlemstidningen Överförmyndarnytt har det också framgått, att delgivning av arvodesbeslut upptagande normalarvoden ej synes bli tillämpade av landets överförmyndare.

Vid bedömning av de årligen yrkade godmansarvodena har jag på sätt framgår av akten likväl anmodat gode mannen att t ex lämna utförligare förklaring till de av honom redovisade femton besöken hos sin huvudman år 1997. De av mig beslutade arvodena har jag funnit vara skäligena.

Avslutningsvis vill jag påpeka att jag den 2 juli 1998 tillställde CC kopia av det i ärendet aktuella arvodesbeslutet. Vad mig är bekant har CC eller hans syster fortfarande ej hos Södra Roslags tingsrätt överklagat arvodesbeslutet.

CC kommenterade remissvaret.

Bedömning

Inledningsvis vill jag framhålla att jag inte tar ställning till storleken på det arvode som överförmyndaren beslutat om. Detta beror på att JO inte brukar pröva myndigheters ställningstaganden i de sakfrågor som det ankommer på dem att avgöra. Vid sådana ställningstaganden kan nämligen olika bedömningar göras utan att någon av dem kan sägas vara direkt felaktig i rättsligt hänseende. JO kan inte heller ändra eller upphäva ett beslut som en myndighet har fattat. Beslut om arvode kan överklagas till domstol och JO:s granskning är inte avsedd att ersätta en prövning som kan ske i ordinarie ordning.

Vad gäller överförmyndarens handläggning av arvode till den gode mannen vill jag anföra följande.

Vid handläggningen av frågor om arvode till gode män och förvaltare har överförmyndaren att tillämpa förvaltningslagen (1986:223), FL. Enligt 17 § FL får ett ärende inte avgöras utan att den som är sökande, klagande eller annan part har underrättats om en uppgift som tillförts ärendet genom någon annan än honom själv och han har fått tillfälle att yttra sig över den, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild. Kommunikationskyldigheten består således av två led; parten skall dels underrättas om utredningsmaterialet, dels få tillfälle att yttra sig över det. Myndigheten får dock avgöra ärendet utan att så har skett bl.a. om avgörandet inte går parten emot, om uppgiften saknar betydelse eller om åtgärderna av någon annan anledning är uppenbart obehövligen. Av 21 § FL framgår vidare att en sökande, klagande eller annan part skall underrättas om innehållet i det beslut varigenom myndigheten avgör ärendet, om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild. Parten behöver dock inte underrättas, om det är uppenbart obehövt.

När det gäller överförmyndarens handläggning blir det avgörande för både frågan om kommunikation och underrättelse om beslut huruvida dödsboet var att anse som part i arvodesärendet. JO Wigelius har i ett ärende angående skyldighet att höra part och motivera beslut vid bestämmande av arvode till en god man (JO:s ämbetsberättelse 1986/87 s. 61) uttalat sig om en överförmyndarnämnds skyldighet att kommunicera en god mans yrkande om arvode med dödsboet efter den person

som haft god man. På grund av att det för nämnden var känt att dödsbodelägarna var missnöjda med den gode mannens arbete och att dödsboet uppenbarligen var i stånd att självt föra sin talan, menade JO Wigelius att nämnden, hur det än må förhålla sig med frågan om kommunikationsplikten åvilar överförmyndaren i alla situationer, borde ha följt förvaltningslagens bestämmelser i detta fall.

I förevarande fall innebar beslutet i ärendet att dödsboet ålades att betala ersättningen till gode mannen. Därmed hade dödsboet ett så starkt intresse av ärendets utgång att det måste tillerkännas en sådan ställning att överförmyndaren borde ha underrättat dödsboet om yrkandets innehåll och berett det tillfälle att yttra sig över yrkandet. Överförmyndaren borde även ha följt förvaltningslagens bestämmelse om underrättelse om beslut. Överförmyndaren kan sålunda inte undgå kritik för sin handläggning av arvodesärendet.